

BAXT TUSHUNCHASINING MOHIYATI, PSIXOLOGIK TAHLILI

Abilkasimova Manzura Bekturdiyevna

Qoraqalpog‘iston Respublikasi To‘rtko‘l tumani. 3-maktab amaliyotchi psixologi

Annotatsiya: Mazkur maqolada baxt tushunchasining psixologik tahlili, hamda dunyoning mashhur psixologlarining baxt tushunchasi haqidagi fikrlari xususida so‘z yuritilgan.

Kalit so‘zlar: baxt tushunchasi, psixologiya, axloq, empirik munosabatlar

KIRISH

So‘nggi paytlarda baxt muammosini aniq yoki aniqroq fanlar: sotsiologiya, psixologiya, sotsiobiologiya, etologiya, siyosatshunoslik, madaniyatshunoslik va h.k.lar har biri o‘z qonunlari, tushunchalari va uslublariga ega. Ushbu fanlarning ishtiroki va ularning tadqiqot usullari tufayli baxt muammosini hal qilishda aholining turli guruhlarining baxtni his qilish ko‘rsatkichlari (yoki tushkunlik, baxtsizlik) ko‘rsatkichlari, ularning xususiyatlari, yashash sharoiti va boshqa parametrlari o‘rtasida ko‘plab empirik munosabatlar o‘rnatildi.

Baxt insonning axloqiy ongi toifasiga kiradi. Bu hayotdan mamnuniyatning alohida holatini, mavjud bo‘lish quvonchini, idealga bo‘lgan munosabatni anglatadi. Baxt unga rang qo‘shadigan his-tuyg‘ular va hissiyotlar bilan uzviy bog‘liqdir.

Baxtning mazmuni inson o‘z mavjudligining ma‘nosini, taqdirini nimada ko‘rishi bilan belgilanadi. Insonning atrofidagi jamiyatdan ajratilgan holda o‘z shaxsiy baxtiga erishish istagi egoizmning rivojlanishiga olib keladi. Egoist baxt yo‘lida boshqa odamlarning manfaatlarini oyoq osti qiladi. Bunday odam o‘zini axloqiy nogironga aylantiradi.

Baxt tashqi va sub‘ektiv kategoriya. Tashqi baxt - bu insonning irodasiga bog‘liq bo‘lmagan barcha omillarning kombinatsiyasi. Baxtni anglatadigan jihatlar, unga baxtli tasodif mos keladi.

Subyektiv baxt insonning ichki holatiga, uning hayotga munosabati va unda yuz beradigan hodisalarga bog'liq. Subyektiv baxt insonning o'z faoliyati o'lchovi bilan belgilanadi.

Har bir inson baxt-saodatga intiladi va jamiyatning vazifasi unga erishish uchun tegishli sharoitlarni yaratishdir. Ushbu shartlarga, avvalambor, insoniyatning madaniy va tarixiy merosidan foydalanish kiradi. Axir, rivojlangan shaxsgina o'z baxt-saodati nimadan iboratligini aniq anglay oladi va unga erishish yo'lida hal qilinishi kerak bo'lgan vazifalarni belgilaydi.

Zamonaviy jamiyat har bir inson baxt holatiga erishish uchun zarur shartsharoitlarni yaratib berishga qodir emas. Bu kelajak uchun muammo. Shubha yo'qki, agar jamiyat a'zolari baxtli bo'lsa, butun jamiyat baxtli bo'ladi.

Baxt manbalarini aniqlaydigan dastlabki so'rovnoma amerikalik psixolog J.B. Vatson asrning boshlarida. 40-yillarning boshlarida taniqli psixolog E.L. Thorndike hayotdan qoniqish omillari ro'yxatini tuzdi.

M. Argil 80-yillarda ijtimoiy psixologiya, shaxslararo muloqot sohasida ingliz mutaxassisi. XX asrda G'arbiy Evropa va Amerikaning baxt-saodatiga oid keng qamrovli materiallar to'plangan. Asosan, Argilning sharhida baxt omillari ro'yxati keltirilgan. Bundan tashqari, omillar hayotdan qoniqish manbalari, shartlari va sohalari sifatida, ba'zan esa sub'ektning o'ziga xos xususiyatlari sifatida belgilanadi, o'lchanadi va hayotdan qoniqish bilan statistik ahamiyatga ega bo'lgan munosabatni ochib berishga mos keladigan shaxs hayotining o'ziga xos xususiyatlarining to'plamidir.

Argil baxtni umuman hayotdan mamnuniyatni boshdan kechirish holati, insonning o'tmishi va bugungi kunini, shuningdek ijobiy his-tuyg'ularning chastotasi va intensivligini umumiy reflektiv baholash holatini tushunadi. Ushbu qarash qadimgi evdemonizmning falsafiy an'analarida tarixiy ildizlarga ega.

Argil baxtning ijtimoiy aloqalarga bog'liqligini ko'rsatadi, uning asosiy ahamiyati yaqin odamlar shaxsga ko'rsatadigan psixologik yordamdir. Muhim ijtimoiy aloqalar: nikoh munosabatlari, oiladagi munosabatlar va yaqin do'stlik. Umumiy qoniqtirishga ta'sir

qiluvchi navbatdagi omil bu ishning mavjudligi va ishning haqiqati yoki mehnat uchun moddiy rag'batlantirish emas, balki ishning psixologik jihatlari, masalan: ishning xilma-xilligi va mustaqilligi, uning mazmunliligi, ijtimoiy qiymati, hissiy kelib chiqishi, hamkasblar bilan munosabatlarning tabiati va yetakchilik. Ish bilan bir qatorda quyidagi omil ajralib turadi: bo'sh vaqt, bo'sh vaqt, bunga quyidagilar kiradi: tikuvchilik; ommaviy axborot vositalarini ko'rish; jismoniy tarbiya va sport; tarixiy yodgorliklar, muzeylar, ko'rgazmalar, hayvonot bog'lariga tashrif buyurish; shahar tashqarisiga sayohatlar, kafe, restoranga tashrif buyurish, raqsga tushish va hokazo. Bu omil ishdan ko'ra ko'proq ahamiyatga ega (va mamnuniyat), bu ichki motivatsiya, muloqotdan qoniqish, o'zlikni anglash tuyg'usini mustahkamlash, dam olish imkoniyati bilan bog'liq faoliyat uchun joy mavjudligi bilan izohlanadi

So'nggi o'n yilliklarda "Baxt" tushunchasini o'rganish ijobiy psixologiya doirasida olib borilmoqda, uning yaratuvchisi M. Seligman. Ijobiy psixologiya uchta ustunga asoslanadi: birinchisi - ijobiy his-tuyg'ularni o'rganish, ikkinchisi - ijobiy xarakter xususiyatlarini va aql-idrok va jismoniy rivojlanish kabi foydali xususiyatlarni aniqlash, uchinchisi - jamiyatdagi ijobiy hodisalar va institutlarni o'rganish (masalan, demokratiya va oila). Eng yaxshi insoniy fazilatlarni rivojlantirish. Umid, sevgi va ishonch, ayniqsa qiyin paytlarda kerak. Bunday paytlarda ijobiy institutlarni - demokratiyani, oilani, erkin matbuotni qo'llab-quvvatlash shunchaki bebahodir. Sinov paytida inson o'zining eng yuqori fazilatlarini namoyish etadi: jasorat, tabiatning yaxlitligi, adolat, sadoqat va hk.

XULOSA

Shunday qilib, baxt psixologiyasi baxtni anglashda ob'ektiv va sub'ektiv bo'lgan ikkita yondashuvning qarama-qarshiligi bilan tavsiflanadi; hozirgi paytda bu ikkilamchi ushbu yondashuvlarning bir qator sintezida o'z echimini topmoqda. Tadqiqot uchun qulaylik va turli mamlakatlar tadqiqotchilari o'rtasida umumiy tilni yaratish uchun ijobiy psixologiyada eng ko'p ishlatiladigan sub'ektiv farovonlik atamasi qo'llaniladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Lyubomirskiy S, Sheldon K.M, Shkade D “Baxtga intilish:Barqaroq o’zgarish me’morchiligi.Umimiy psixologiyani ko’rib chiqish” 2005-y
2. Seligman, Martin E.P “Gullash: Baxt va farovonlikning vizyoner yangi tushunchasi”
Nyu York 2011-y
3. www.arxiv.uz
4. www.enjoybooks.ru